

lader sig overbevise om overbygningens – måske endog – selvstændige eksistens og betydning? Hvor man før koncentrerede sig om årsagerne til, at historien forandrede sig, skal man nu pludselig til at interessere sig for årsagerne til, at den *ikke* forandrede sig. Ikke mærkeligt, der opstår problemer.

»10 års kritisk historieforskning« demonstrerer klart, at Kritiske Historikere har nået nogle faglige resultater især på det teoretiske område, der fortjener respekt og opmærksomhed. Men den viser også og vedstår udtrykkeligt selv, at det har knebet med at leve op til de høje idealer fra 1973. En smule maliciøst kunne man i den anledning foreslå foreningen at finde trøst i Bernsteins ord: målet er intet, bevægelsen er alt.

Claus Larsen

OLDTID OG MIDDELALDER

GUSTAV HERMANSEN: *Ostia. Aspects of Roman City Life*. Alberta, The University of Alberta Press, 1981. XV, 261 s. Ill. 30 canadiske dollars.

Forfatteren af denne bog vil være ældre danske læsere velbekendt. Han fødtes i 1909, blev cand.mag. i klassisk filologi i 1933, dr.phil. i 1940 på afhandlingen *Studien über den Italischen und Römischen Mars*. Tillige har han oversat såvel Titus Livius som Erasmus og været medarbejder ved *Diplomatarium Danicum*. Efter at have været knyttet til Statsbiblioteket i Århus fra 1942 udvandrede han i 1950 til Canada og slog sig ned som farmer. Snart knyttedes han dog til det nye universitet i Alberta som professor i classics, og i en årrække ledede han dette universitets sommerskole i Rom, hvor man simpelt hen lejede den britiske skole et par måneder. Da han i 1984 afgik ved døden havde han et omfattende forfatterskab bag sig, blandt andet nærværende bog, der er frugten af hans *inspirerende undervisning i Ostia selv*. Bogen er en række afhandlinger om centrale enkeltemner inden for vor tolkning af den romerske by, terminologiske studier over *Ostias collegia*, d.v.s. de fagmæssige sammenslutninger, kroerne, brandvæsen samt kornlagre og kornmagasiner. Alle emner behandles historisk-filologisk samt arkæologisk, og Hermansen er velbevandret såvel i de litterære kilder – langt ind i *Corpus Juris'* krinkelkroge – som i det arkæologiske materiale, som herved får en ny og dyberegående tolkning end man ofte finder det i nyere litteratur. Hermansen viderefører med disse studier en fin tradition for alsidighed, som altid har præget oldtidsforskningen, når den er bedst.

J. E. Skydsgaard

OLE FENGER: *Gammeldansk ret. Dansk rets historie i oldtid og middelalder*. Århus, Centrum, 1983, 156 s.

Gammeldansk ret betegner i Ole Fengers sprogbrug tiden frem til Margrethe I, og ud fra de synspunkter, hvorpå han baserer sin periodisering, forekommer det

at være en velovervejede afgrænsning. Tiden frem til slutningen af det 14. århundrede deles op i dels oldtid og dels middelalder, hver med sine specielle karakteristika: fraværet af skriftlige kilder og kristendommens udbredelse (med den deraf følgende eksistens af skriftlige kilder). Stillet over for så vidt forskellige materialesituationer har Ole Fenger måttet benytte to fremgangsmåder for at fremstille den danske rets historie; tiden op til vikingetiden er skildret på baggrund af Jørgen Jensens model i 1. bind af Dansk Socialhistorie, mens fremstillingen for middelalderens vedkommende er koncentreret om lovgivningen som redskab til styring af samfundet. Uden tvivl er oldtidsafsnittet det kontroversielle i denne velskrevne bog.

Udgangspunktet er den opfattelse, at det danske samfund i forhistorisk tid ikke var noget specielt, men at det i jæger-samlersamfundets periode og siden som agrarsamfund lignede andre samfund af tilsvarende type under lignende naturgivne forhold. Det vil sige, at der i såvel jæger-samlersamfundet som i agrarsamfundet fandtes regler for overtrædelse af normerne vedrørende drab, sædelighedsforbrydelser, sår og slag, tyveri og ægteskabsbrud; forskellen mellem de to typer samfund findes i, at en strafferet (gengældelse af misgerninger som genstand for 'offentlig' forfølgning og straf) for forbrydelser som trolddom, incest og gentagne tyverier kan konstateres i agrarsamfundet. Det kontroversielle ligger i, at Ole Fenger mener, at det er muligt at udsondre retsregler for disse samfund, mens andre mener, at man slet ikke bør udtale sig, eftersom ingen skriftlige kilder eksisterer. Skal der vælges mellem disse to alternativer, er Ole Fengers model at foretrække, men sagen er vel, at han kommer så nær på de forskere, der har søgt at udrede rettens universalhistorie, som han overhovedet kan, og som han selv mener skildrer retsreglerne i så bred almindelighed, at der reelt intet siges om retten hos noget *enkelt* folk. Det, vi får at vide, er, at der i disse samfund *var* en række retsregler, der regulerede overtrædelserne af bestemte normer, og at fællesnævneren er så lav som overhovedet mulig vedrørende disse helt elementære træk fra det primitive samfund; og jeg ved ikke, hvor oplysende det er, selvom det naturligvis er uendeligt meget mere, end den anden forskningsretning har at byde os.

Når vi alligevel befinder os på hypotesernes plan, kan jeg ikke lade være at undre mig over, om det virkelig var helt utænkeligt, at den romerske, kulturelle indflydelse på kunst og sprog, ikke også skulle have haft afsmitning på det retlige område? Især da Ole Fenger mener, at kontakten med den angelsaksiske kultur var frugtbar for danskerne i vikingetiden og tidlig middelalder, så frugtbar at det må anses for næsten usandsynligt, at der ikke også fandt en retlig påvirkning sted. Og det må have været på de sædvaneretlige regler, da det var en selvfølge, at kirkeretten stod over den lokale sædvaneret i det danske bondesamfund.

Under alle omstændigheder må det hævdes, at modellen for dansk rets historie i oldtid og middelalder er stillet på benene, og at fremtidigt arbejde vil bestå i at justere og nuancere denne model.

Jens Chr. V. Johansen